

Perception of the Concepts of Peace and Justice in the Works of Mawlana

Mevlâna Eserlerinde Barış ve Adalet Kavramlarının Algılayışı

Oydin TURDIYEVA¹

Orcid: <https://orcid.org/0009-0002-2514-1232>

E. mail: oydinturdiyeva21@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.32955/neuram2023-12-8.ch22>

Abstract:

This article interprets a ghazal from the great work of Jalal ud- Din Rumi, Divan-i Kabir. The article describes how Rumi, known to the world first and foremost as an artist of love, reflects the themes of peace and tranquility in his work. The content and essence of Rumi's ghazal on vacation are analyzed regarding its relevance in the current dangerous and turbulent times.

The article uses the method of complex analysis and hermeneutic approach based on the understanding of the text.

Keywords: Rumi, Divan-i Kabir, Ghazal, Peace, Justice concepts.

Özet:

Bu makale Celaleddin Rumi'nin büyük eseri Divan-ı Kebir'den bir gazelin yorumundan söz etmektedir. Makale, tüm dünya tarafından herşeyden önce bir aşk sanatçısı olarak bilinen Mevlâna, barış ve huzur konularının eserine nasıl yansıdığını anlatmaktadır. Mevlâna'nın barış hakkındaki gazelinin içeriği ve özü, mevcut tehlikeli ve çalkantılı zamanlarda ne kadar alakalı olduğu analiz edilmektedir. Makale, karmaşık analiz yöntemini ve metnin anlaşılmasına dayalı hermenötik yöntemi kullanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, Divan-ı Kebir, Gazel, Barış, Adalet kavramları.

***

Giriş:

---

¹ Assoc. Dr., Tashkent State Oriental University, Oriental philology and translation studies, Literature of the East and comparative literature

Döneminin olgun bir eğiticisi, bilge, derin bir psikolog, aynı zamanda seçkin bir şair ve düşünür olan Celaleddin Rumi, kendi sanatsal ekolünü yaratmış bir yazardır. Hayatını insanın kalp gözünü açmaya, mutlu ve huzurlu yaşamayı öğretmeye adanmış Mevlâna, insanı hayatta pak, iradeli, adil, güçlü ve gururlu olarak görmek istemiştir. Mevlâna, eserlerinde en önemli ahlaki değerleri yorumladığı için bu eserlerin etki alanı şairin yaşadığı mekân ve zaman sınırlarını aşmıştır.

O dönemde Müslüman Doğu topraklarında yaşanan askeri ve siyasi istikrarsızlığın Mevlâna hayatını ve eserlerini de etkilediği söylenmelidir. Büyük bilgenin engin ve renkli eserlerinin canlı dizelerinde, yaşadığı zamanın ortamını görmek mümkündür. Mevlâna'nın kalem ustalığında onun yaşadığı dönemin önemli bir rol oynadığına şüphe yoktur.

Mevlâna, Mesnevi Manevi'deki hikayeleri, Divan-ı Kebir'deki gazellerinde ve rubailerinde adalet, barış ve uzlaşma başta olmak üzere pek çok konuyu gündeme getirebilmiştir. Mesnevi'de bir dizi ahlaki erdem sıralanmakta ve adaletin en önemli erdem olduğu vurgulanmaktadır.

Divan-ı Kebir'deki 495, 1197, 2961 numaralı 6 kıtalı gazellerinin şahbeytleri de dahil olmak üzere birçok gazelinde barış, huzur, adalet ve işbirliği konularından bahseder.

Mevlâna'nın ilmi ve edebi mirasının Farsça yazıldığı bilinmektedir ve şiirsel çalışmaları esas olarak Divan-ı Kebir'de (Büyük Divan) derlenmiştir. Divan, gazel, rubai ve mesnevi tarzlarında yazılmış üç binden fazla şiiri içermektedir. Mevlana şiiri öyle bir şiirdir ki, başka hiçbir şair okuyucuda Mevlana'nın uyandırdığı hayret, hal ve zevki uyandıramaz.

İranlı edebiyat bilgini, şair ve çevirmen Bediüzzaman Füzûzanfer, Mevlana şiirinin başarısını ya da gazellerinin diğer şairlere göre üstünlüğü nedeninin farklı ağırlık ve tonları ustaca kullanmasında olduğunu söylemiştir.

Divan-ı Kebir Mevlâna'nın gazel, rubai ve diğer şiirlerinden otuz altı bin kıta içerir. Fars ve hatta dünya edebiyatının herhangi bir şiir koleksiyonunda *Divan-ı Şems*'te olduğu gibi hayatın ve aşkın coşkusunu ve nabzını gözlemlemek kesinlikle mümkün değildir. Eğer bir şiir duygu ve hayal gücünün ürünü ise samimiyet, dil, müzik ve içerik onun bileşenleridir. Mevlâna gazellerinde tüm bu unsurlar mükemmellik düzeyindedir.

En önemlisi, Mevlâna karmaşık tasavvufî düşünceleri hayatın basit ayrıntılarıyla açıklar, sonsuz bir güce sahip olan insan aklının ve ruhunun harikalarını şaşırtıcı bir şekilde gösterir. Mevlâna, binlerce yılın birikimi olan Doğu felsefesi ve bilgeliğini, İslami hakikatleri öğrenmiş, bütün bunlara

tasavvuf ve felsefeyi ekleyerek, insan ruhunun diyalektiğini keşfetmiş büyük bir düşünürdür.

Barış, sulh ve uzlaşma gayeleri

Celaleddin Rumi'nin manevi mirası İslam ve insanlık kültüründe yüksek bir yer işgal eder. Hayatının ve yaratıcı çalışmalarının merkezinde, insanı hakka çağırmanın ve eğitmenin aktüel önemini görüyoruz. Bunun gibi gazellerden biri, tam metni aşağıda verilen 1197 numaralı gazeldir:

اگر آتش است یارت تو برو در او همی سوز
به شب فراق سوزان تو چو شمع باش تا روز
تو مخالفت همی کش تو موافقت همی کن
چو لباس تو درانند تو لباس وصل می دوز
به موافقت بیابد تن و جان سماع جانی
ز ریاب و دف و سرنا و ز مطربان درآموز
به میان بیست مطرب چو یکی زند مخالف
همه گم کننده ره را چو ستیزه شد قلاوز
تو مگو همه به جنگند و ز صلح من چه آید
تو یکی نه ای هزاری تو چراغ خود برافروز
که یکی چراغ روشن ز هزار مرده بهتر
که به است یک قد خوش ز هزار قامت کوز

(Divan-ı Kebir, 1197.gazel)

“Eğer sevdiğin bir ateş ise, ona yaklaşma yoksa yanarsın.

Ayrıılığın ateşli gecesinde şafak sökene kadar bir mum gibi ol.

Sen muhalif olma, sen muvafik ol.

Eüer elbiseni yırtmalar vuslat (kavuşma) elbisesini dikesin.

Tan ve ruh neşe içinde muvafik olsun,

Rubab, tef¹, zurna ve mütrib²den öğrenesin.

Yirmi mütribin en az biri muhalif ise

Hepsi savaştaki bir komutan gibi yoldan çıkar.

Yanan bir kandil tutan (bir) kişi, bin cesetten daha iyidir,

Dik duran bir adam ise bin kamburdan daha iyidir.³”

Gazelin genel anlamından şairin insanları barışa, sulh ve uzlaşmaya çağırdığı açıktır. Gazel matlasının ilk mısrasında şair, sevgili ateş gibi yanarken ona çok yaklaşmak insanı yakabileceğinden bahseder. Ateş gibi yanmak öfkeden kaynaklanır. Böyle bir zamanda ona yaklaşmamak en iyisidir. İkinci mısradaki, sevgili ayrılık gecesinde yanarken mum gibi bir ışık olunması gerektiği söz konusudur.

İkinci beytte birbirine zıt fiillere atıfta bulunulmuştur. Şairin *muhalif*, *muvaşık*, *yırtmak*, *dikmek* tezatlarını kullanarak, sevgiliye karşı gelmek yerine uyumlu davranmak, başka bir deyişle de aşığın kıyafetlerini yırtmalar bile sevgiliyle birleşme - uzlaşma elbisesini dikmesi gerektiğini söyleyerek kelimelerle güzelce oynadığını görebiliriz.

Üçüncü ve dördüncü beytlerde beden, can (ruh), rubab, daire, zurna, müzisyenler, neşe sembolleri birbiriyle uyumlu sıfatlarla anılmaktadır.

Fars edebiyatında bir gazel veya kasidenin en beliğ, etkileyici ve güzel mısrasına şahbeyt denildiği bilinmektedir. Şahbeytin yeri ve konumu şair tarafından önceden belirlenmez. Şahbeyt, en muhteşem ve güzel kavramları okuyucuya aktarır. 1197. gazelin şahbeyti hiç şüphesiz beşinci, yani aşağıdaki satırlardır:

تو مگو همه به جنگند و ز صلح من چه آید

تو یکی نه ای هزاری تو چراغ خود برافروز

“Herkes kavga ediyor ve benim uzlaşmamdan ne fayda var deme. Sen bir kişi değilsin, binsin, meşalen kaldır.”

¹ Tef - bir müzik aleti, ahşap bir flanşın kalın deri ile kaplanmasıyla yapılan ve tıklamalarla çalınan bir daire.

² Mutrib - müzisyen

³ Gazelin çevirisi makalenin yazarına aittir

Aşkın mekânı kalptir. Ve gördüğümüz gibi kalp ateşe ateşle, öfkeye öfkeyle, savaşa savaşa, kayıtsızlığa kayıtsızlıkla karşılık vermeye eğilimlidir. Ancak geçici bir dünyanın anlık zaferine ve geçici mutluluktan kaynaklanan pişmanlık ve üzüntülerin yıkımına kapılmanın tek çaresi, dünya işlerine aydınlanmış ve barışçıl bir açıdan bakmak ve doğru sonucu çıkarmaktır. Böyle bir durumda tek kurtuluş sadece sulh kandilidir.

Makta'da şair, barış kandilini yakan bir adamın bin ölü adamdan daha iyi olduğunu beyan eder. Bu mertebeye ulaşmak için gönül gözünün açık olması, ruh evinin feyiz saçan bir nuru olması, ruhun saf, bedeninin temiz olması gerekir.

اگر مر تو را صلح آهنگ نیست
مرا با تو ای جان سر جنگ نیست
تو در جنگ آیی روم من به صلح
خدای جهان را جهان تنگ نیست
جهانیست جنگ و جهانیست صلح
جهان معانی به فرسنگ نیست
هم آب و هم آتش برادر بدند
بین اصل هر دو به جز سنگ نیست
که بی این دو عالم ندارد نظام
اگر روم خوبست بی‌زنگ نیست
مرا عقل صد بار پیغام داد
خمش کن که فخرست آن ننگ نیست

(*Divan-ı Kebir, 495.gazel*)

Yukarıdaki gazelin anlamı, bir önceki gazelin anlamı ile aynı doğrultudadır. Bu gazelde şair, zıt nitelikleri ve tezatları aynı hizaya getirerek, durumları savaşız ve kavgasız, barışçıl ve huzurlu bir şekilde çözüme, gündelik hayatı ve yaşam düzenini uyum içinde tutma fikirlerini ifade etmektedir. Şaire yaklaşan taraf savaşı bir ruh hali içinde olsa da ona savaşa karşılık vermek istemez; aksine şaire göre savaşmamak ayıp değil gurur vericidir.

Sonuç:

Mevlâna için her zaman ve her yerde barış, huzur ve adaletin olması çok önemlidir, bu nedenle insanları hayatlarını iyiliğe, vicdanlılığa, paklık ve güzelliğe adamaya çağırmıştır.

KAYNAKÇA

1. مولانا جلال الدين محمد بلخي. ديوان شمس تبریزی. انتشارات آستان مهر. سال انتشار 1400
2. <https://ganjoo.net/moulavi/shams>
3. <https://ganjoo.net/moulavi/shams/robaeesh>
4. <https://ganjoo.net/moulavi/shams/tarjeeat>